

УДК 94:351.741:331.108.5](477.84)"1945/1948"

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2640.2020.145.12>

Р. Пирожин, асп.

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Тернопіль, Україна

ORCID: 0000-0001-5696-7358

ЗАСЛУГИ ТА ВІНАГОРОДЖЕННЯ ПРАЦІВНИКІВ РАЙОННИХ І МІСЬКИХ ВІДДІЛЕНЬ НКДБ – МДБ У ТЕРНОПІЛЬСЬКІЙ ОБЛАСТІ В 1945–1948 РОКАХ

На основі значного кола історичних першоджерел і монографій досліджено порядок заслуг та винагородження працівників районних і міських відділень НКДБ – МДБ в Тернопільській обл. у 1945–1948 рр. З'ясовано основний тип винагородження для працівників НКДБ – МДБ – оголошення подяки, а головною заслугою була вдала участь у чекістсько-військових операціях. Вдалою вона вважалась, якщо внаслідок її було вбито або затримано людину, чи групу людей, що "проходили" по тій чи іншій справі. Часто в ході таких операцій бралися різноманітні трофеї, такі як: автомати, гвинтівки, пістолети, кулемети, гранати та набої. Однак найбільшу оперативну цінність становила внутрішня документація ОУН або УПА, оскільки документи слугували основою для розробки нових оперативних справ. Зазначено, що працівники органів безпеки НКДБ – МДБ, їхні сім'ї та агенти отримували компенсації. Для обґрунтування цієї тези наведено два приклади. Після смерті працівника органів держбезпеки сім'я загиблого отримала одноразову компенсацію в розмірі 3000 крб. Агент органів держбезпеки для відновлення будинку та присадибних побудов отримала 2000 крб, оскільки під час проведення чекістсько-військової операції повстанці захопили у її будинку та підпалили його, а згорів не лише будинок, але й присадибні побудови. Окремим блоком виділено отримання як нагороди зброї та грошей. Отримання нагородної зброї автор особливо підкреслює з двох причин: по-перше, як рідкісний випадок, а по-друге, як безвідповідальний вчинок працівників органів держбезпеки, оскільки бойовий пістолет "ТТ" було подаровано неповнолітньому школяру, що долучився до групи, яка проводила військову операцію. Підкреслено, що грошові премії зазвичай отримували лише бійці винищувальних батальйонів, завербовані агенти та курсанти бойових рот. Заробляли вони винагороди за вдало проведені чекістсько-військові операції. Зазначено і розміри винагород: від 250 до 500 крб. Розмір грошової винагороди часто коливався залежно від звання та значимості кожної окремої операції.

Ключові слова: НКДБ, МДБ, подяка, винагорода, компенсація, чекістсько-військова операція.

Постановка проблеми. Ефективність державної політики на місцях напряму залежить від призначень та механізму покарань за проступки працівників служби безпеки СРСР, особливо коли ця держава окупант, яка намагається в умовах війни протистояти націоналістичним силам. Реалізація політики СРСР, вкорінення радянської влади на західноукраїнських землях та знищення повстанського руху напряму залежала від кадрової політики. Саме завдяки суворій дисципліні та продуманій системі заохочень та покарань радянська влада зуміла взяти під свій контроль українські землі. З огляду на це актуальності набуває вивчення теми заслуг та винагородження працівників районних та міських відділень НКДБ – МДБ в Тернопільській обл. у 1944–1948 рр.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблематики проступків та покарань, а також, у меншій мірі, заслуг та винагород для працівників районних та міських відділень присвячено працю Є. Жирнова "Робота в чека часто розбещує" [2]. Діяльність репресивно-каральної системи в Україні у 1945–1953 рр., в цілому, присвячено працю І. Біласа [1]. Ю. Шаповал у своїй праці "Подполье в Западной Украине" описує діяльність органів держбезпеки на Західній Україні. Однак дана тематика і досі залишається недостатньо вивченою. Значна кількість праць, у яких автори в загальному окреслювали напрями роботи НКДБ – МДБ. Є. Жирнов у своїй праці дослідив проступки та покарання працівників держбезпеки узагалом, надаючи питанню заслуг та винагород для працівників держбезпеки меншої ваги. З огляду на це тематика залишається недостатньо вивченою та потребує подальшого дослідження.

Формулювання цілей статті. Мета пропонованої статті полягає у висвітленні та аналізі заслуг та винагород працівників районних та міських відділень НКДБ – МДБ в Тернопільській обл. у 1944–1948 рр. Основні завдання статті: висвітлити та проаналізувати заслуги працівників держбезпеки; висвітлити та проаналізувати систему винагород для працівників держбезпеки.

Виклад основного матеріалу. Після того, як 15 квітня 1944 р. радянська армія витіснила німецьку з міста Тернопіль, почалося відбудова у місті та області орга-

нів радянської влади, зокрема відновлювались і структури НКДБ. Разом з тим направлялись сюди і нові кадри, перед якими ставилися чіткі завдання. Працівники органів держбезпеки виконували свою роботу, а за особливі заслуги отримували винагороди – дисциплінарні чи грошові, а також отримували і компенсації.

В. о. начальника Золотниківського районного відділення капітан держбезпеки Анатолій Щербань разом із оперуповноваженим того ж відділення лейтенантом держбезпеки Перехрест Костянтином очолювали групу бійців винищувального батальйону районного відділення під час проведення операції по арешту фігурантів агентурної розробки "расаховці" 16 та 28 лютого 1945 р. Внаслідок операції 12 людей було вбито, 11 арештовано і тим самим повністю закрили зазначену агентурну справу. За вміле керівництво операцією та сміливі дії при збройному зіткненні Щербаню Анатолію та Перехресту Костянтину було оголошено подяку [3, арк. 28].

13 березня 1945 р. заступник начальника Зборівського районного відділення лейтенант держбезпеки Володимир Потапчев із групою місцевого активу, кількістю в чотири людини, виїхали в с. Хворостець, щоб затримати повстанця. Перебуваючи в селі, лейтенант вміло керував групою, внаслідок чого було затримано двох озброєних підпільників, від яких потім отримали свідчення про місце знаходження складів зі зброєю та майном повстанців. Лейтенанту Потапчеву Володимирі та іншим учасникам затримання було виголошено подяку. У затриманні брав участь і місцевий учень школи Радом Казимир, за сміливість і винахідливість його було нагороджено бойовим пістолетом "ТТ" [3, арк. 29].

Отримані агентурні дані Струсівським районним відділенням свідчили про те, що в с. Нова-Брекуля дислокується підрайонний провід ОУН. Для знищення провідників цього проводу в ніч з 28 на 29 травня 1945 р. було організовано збройну засідку, під керівництвом помічника оперуповноваженого Струсівського районного відділення молодшого лейтенанта держбезпеки Лобанова. Внаслідок засідки було поранено та взято у полон активного члена ОУН Г. Шпета. При допиті він надав цінні свідчення, які допомогли арештувати ще одного активного члена ОУН, а підрайонного шефа СБ було вбито та взято

трофеї. За вмілі та рішучі дії в боротьбі з ОУНівцями Лобанову Олександру було оголошено подяку [3, арк. 44].

25 травня 1945 р. в. о. начальника Велико-Дедеркальського районного відділення капітан держбезпеки Сорокін, направляючись з відділення в район в поїзді під час перевірки документів, виявив та затримав колишнього коменданта Велико-Дедеркальського районного відділення міліції в часи окупації цих територій нацистською Німеччиною та підрайонного провідника ОУН – Кравчука та Волторніота. За затримання цих осіб капітану Сорокіну Олександру було висловлено подяку [3, арк. 45].

20 січня 1946 р., використавши існуючі оперативні напрацювання, оперуповноважений Вишнівецького РВ МДБ лейтенант Боков провів чекістсько-військову операцію в с. Болязуби, внаслідок якої було вбито троє повстанців, серед яких: "Дуб" – комендант кушової боївки СБ, а також були захоплені трофеї. За вмілу боротьбу з повстанцями ОУН лейтенанту Бокову Миколі було виголошено подяку [4, арк. 15].

У ніч на 16 лютого 1946 р. Копиченським РВ НКДБ за допомогою військ під керівництвом заступника начальника РВ НКДБ лейтенанта Брагіна в с. Тудорів була проведена операція по ліквідації повстанців ОУН. Під час операції в одному із будинків було виявлено озброєного повстанця, що відкрив вогонь по опергрупі та намагався втекти. Лейтенант Брагін намагаючись взяти повстанця живим при виході з дому зловив за ствол кулемета та вирвав його з рук ОУНівця. Повстанець намагався втекти, однак лейтенант Брагін відкрив вогонь. Через агентуру та свідків вдалося встановити, що вбитим був "Лобода" – станичний ОУН с. Тудорів. За вміле керівництво операцією та проявлену хоробрість лейтенанту Брагіну було висловлено подяку [4, арк. 19].

За системну оперативну роботу та участь у чекістсько-військових подяку було висловлено двом старшим оперуповноваженим Шумського РВ МДБ Шарапову та Науменку. З 1 лютого по 1 вересня 1946 р. Шарапов повністю ліквідував підрайонний провід ОУН кількістю у чотири повстанці та три станичні організації загальною кількістю 26 чоловік, при цьому ним було арештовано 30 повстанців. Окрім того, в ході операцій, які очолював Шарапов було вбито 7 повстанців. За названий період Науменко ліквідував дві станичні організації, разом з тим арештувавши 15 чоловік та ліквідувавши 5 [4, арк. 129].

У виняткових випадках грошову компенсацію отримували і завербовані агенти. У серпні 1946 р. Теревольнянським РВ МДБ було завербовано агента "С", яка увійшла в довіру до районного проводу ОУН, повідомляючи цінні дані. А 14 листопада вона повідомила в РВ МДБ, що в неї в домі переховуються два озброєні повстанці ОУН. Того ж вечора було організовано і проведено військову операцію зі знешкодження повстанців. У ході операції в момент оточення будинку, ОУНівці помітили опергрупу, вилізли на горище, підпалили його та під покровом диму намагались втекти, але були вбиті. Серед вбитих були: "Косар" – референт СБ районного проводу ОУН, та "Івась" – організаційний референт районного проводу. Внаслідок підпалу дім та всі прилягаючі будівлі згоріли. За надані важливі дані та в якості компенсації за згорілий дім, агенту Теревольнянського РВ МДБ "С" було видано 2000 крб [4, арк. 140-141].

За вдалі операції проти повстанців ОУН учасники отримували і грошову винагороду. 27 березня 1947 р. було проведено чекістсько-військову операцію в с. Жеребки Скалатського р-ну. Під час перестрілки було ліквідовано троє членів ОУН. За вдало проведену операцію командир винищувальної групи Мурза Дмитру та керівнику відділення Терч Мар'яні було висловлено

подяку і видано грошову винагороду в розмірі 300 крб, кожному [5, арк. 87].

Старший оперуповноважений Скалацького РВ МДБ лейтенант Куренов, отримавши оперативні дані, організував та очолив операцію, внаслідок якої 26 березня 1947 р. у збройному зіткненні було вбито одного з ватажків повстанців "Богдана", очільницю жіночого районного проводу ОУН, захоплено трофеї та документи. За вдало проведену операцію Куренову Олександру було висловлено подяку [5, арк. 89].

Подяку також було висловлено і старшому оперуповноваженому Золотниківському РВ МДБ лейтенанту Нікітченко за вдало організовану та реалізовану засідку. Під час зіткнення з повстанцями було вбито референта районного проводу ОУН з пропаганди "Нечипора", він же "Борис", також у нього було вилучено сумку з документами, що були дуже важливими для подальших оперативних розробок [5, арк. 91].

Аналогічну винагороду отримав і оперуповноважений Заліщицького РВ МДБ лейтенант Іващенко. Він 20 березня 1947 р. очолив оперативно-військову групу, яка провела операцію, внаслідок якої у бойовому зіткненні було вбито: заступника районного референта ОУН з пропаганди "Байда", а також станичного ОУН "Дуб". Було захоплено і документи ОУН, що представляли оперативний інтерес [5, арк. 93].

Значні компенсації отримували сім'ї працівників органів держбезпеки у випадку їх смерті. 29 червня 1974 р. при проведенні операції зі знешкодження очільників ОУН у плавнях на р. Стрипа, поблизу с. Ішків Золотниківського р-ну загинув командир взводу 86 СКП ВВ МГБ лейтенант Резніков Іван. Дружині та сину лейтенанта Резнікова було видано одноразову допомогу у розмірі 3000 крб [5, арк. 131].

Інколи за вдало проведені операції преміювали цілі взводи. Взводом полкової школи 86 СКП ВВ МГБ 30 червня 1947 р. було проведено чекістсько-військову операцію на Купчинських хуторах Козлівського р-ну з ліквідації Тернопільського крайового проводу ОУН. Внаслідок операції провід ОУН було знищено повністю. Командир взводу лейтенант Вертигел Степан отримав 500 крб, його помічник, начальник відділення та курсанти отримали по 300 крб, кожен [5, арк. 129].

За вдалі дії під час військових операцій нагороджували і окремих курсантів. 1 липня 1947 р. при проведенні чекістсько-військової операції в районі с. Ішків Золотниківського р-ну, з ліквідації повстанців ОУН курсант полкової школи 450 СП ВВ МГБ Кадюк Костянтин убив одного з очільників ОУН Тернопільської обл. За це йому було оголошено подяку та була виплачена премія у розмірі 1000 крб [5, арк. 137].

За успішну організацію і проведення чекістсько-військової операції з ліквідації двох очільників Чортківського районного проводу ОУН, захоплення трофеїв та документів, що мають оперативне значення було висловлено подяку та видано грошову винагороду всім учасникам операції [5, арк. 142].

Вдалі бойові операції – основна заслуга, за яку давали грошову винагороду. 30 липня 1947 р. було проведено операцію з ліквідації боївки "Морозенко" під командуванням старшого оперуповноваженого Скалаподільського РВ МДБ лейтенанта Андрєєва в с. Озеряни, в ході операції зав'язалась стрілянина, двох активних повстанців було вбито, серед яких і очільник Морозенко, взято трофеї. Старший оперуповноважений Андрєєв Борис та оперуповноважений Бенкин Іван отримали винагороду в розмірі половини місячного окладу. Ще троє бійців 450 ОП ВВ МГБ по 200 крб [5, арк. 155].

Висловлення подяки – один із найчастіше вживаних способів заохочення працівників. Подяку було висловлено старшому оперуповноваженому Золотниківського РВ МДБ Орехову Федору. Оперативно-військова група, під його керівництвом, провела операцію 13 липня 1947 р. у с. Хатки Золотниківського р-ну. Під час операції в хаті місцевого жителя було виявлено двох повстанців, внаслідок збройного зіткнення було вбито двох членів районного проводу ОУН [5, арк. 161].

Аналогічне заохочення отримав і помічник оперуповноваженого Шумського РВ МДБ Жуков Анатолій. На основі отриманих агентурних даних, що в Суражському лісі ховаються повстанці, Жуковим 11 липня було проведено чекістсько-військову операцію, в ході якої було виявлено криївку, захоплено в полон двоє повстанців та вилучено гвинтівку [5, арк. 163].

Грошову винагороду в розмірі 300 крб кожен отримали троє членів винищувального батальйону Гусятинського РВ МДБ А. Вавринюк, І. Дворниченко, та П. Кравенко. Ними в липні 1947 р. при прочісуванні с. Васківці Гусятинського р-ну було затримано станичну ОУН Гульван Марію з позивним "Квітка" та зв'язкову УПА Галич Анну. Продовживши прочісування в домі Гавришук Степана, було виявлено та вилучено аптечку з препаратами, фотоапарат з фотокартками повстанців [5, арк. 167].

Аналогічну винагороду отримали бійці того ж винищувального батальйону В. Мельник, Ю. Бойчук та Цвігун [5, арк. 169].

27 січня 1948 р. оперативно-військова група Козівського РВ МДБ провела операцію, внаслідок якої було ліквідовано двох активних повстанців та зв'язкову ОУН, зокрема й кущового провідника "Верховина", а також було захоплено трофеї. За вміло проведену операцію подяку було висловлено: заступнику начальника Козівського РВ МДБ Семену Великанову, начальнику штабу 3 СБ СКП Михайлу Трушевському та командіру відділення 7 СБ СКП Кузнецову Миколі [6, арк. 6].

19 серпня 1948 р. між селами Кийданці та Гури-Стривецькі Збараського р-ну військовою групою резервної роти 86 СКП ВВ МГБ було організовано засаду, наслідком військового зіткнення стала смерть чотирьох повстанців, серед яких було опізнано керівника пропаганди Тернопільського окружного проводу ОУН "Дмитро", керівника Підволочиського районного проводу ОУН "Чорний" та було вилучено чотири автомати, пістолети та гранати і двісті патронів. За вміло організовану засаду всій роті було оголошено подяку та видано грошову винагороду по 250 крб кожному, винагороду отримали п'ять бійців [6, арк. 51-51 зв.].

Внаслідок проведених агентурно-оперативних заходів Лановецьким РВ МДБ у липні-серпні 1948 р. було знищено активну, кущову групу повстанців ОУН на чолі з її очільником "Вихором". Також було захоплено трофеї: ручний кулемет, два автомати, три гвинтівки, три револьвери, три гранати та патрони. За вміло проведену операцію її учасникам було оголошено подяку [6, арк. 56].

У листопаді 1948 р. оперативно-військова група Тербовлянського РВ МДБ, очолювана старшим оперуповноваженим лейтенантом Мартинюком, вміло провела низку оперативних заходів із розслідування обставин пограбування магазину в с. Плебанівка. Зловмисників

було виявлено в с. Сади і при збройному зіткненні було ліквідовано організатора пограбування "Чорного", та заарештовано шість співучасників з організації ОУН. За вміло проведену операцію всім її учасникам було оголошено подяку [6, арк. 97-98].

Агентурно-бойова група Гусятинського РВ МДБ в складі агентів: "Крим", "Степан" і "Тихий" під керівництвом оперуповноваженого лейтенанта Піменова в листопаді 1948 р. провела ряд добре продуманих операцій, внаслідок яких було арештовано трьох співучасників ОУН та одного активного члена ОУН. За вміло керівництво агентами оперуповноваженому Гусятинському РВ МДБ Піменову було висловлено подяку. Агентам "Крим", "Степан" і "Тихий" також було висловлено подяку, а також видано грошову винагороду в сумі 200 крб, кожному [6, арк. 112].

Висновки. Отже, головні заслуги, за які можна було отримати подяку – це вдалі дії проти підпілля ОУН чи УПА в чекістсько-військових операціях, або ж отримані агентурні дані, що допомогли виявити та знешкодити підпільників ОУН чи УПА. Варто виділити той факт, що працівники органів НКДБ – МНГБ в більшості своїй отримували лише подяки. У випадках смерті співробітника органів держбезпеки сім'ї загиблого виплачували компенсацію. Одиночними були випадки, коли інформатори отримували грошові компенсації, наприклад, за те, що в процесі затримання повстанців будинок згорів. Грошові винагороди за вдалі операції виплачували членам винищувальних батальйонів і курсантам.

Список використаних джерел

1. Білас І. Репресивно-каральна система в Україні 1917–1953 рр. / І. Білас. – К.: Либідь, 1994. – 433 с.
2. Жирнов Є. Робота в чека часто розбещує / Є. Жирнов // Закон і бізнес. – 2008. – № 51. – С. 88–92.
3. Галузевий державний архів СБУ в Тернопільській обл. Ф. 1, оп. 1, спр. 1 (Совершенно секретные приказы УНКГБ по Тернопольской обл. 1945 г.), т. 1, 83 арк.
4. Галузевий державний архів СБУ в Тернопільській обл. Ф. 1, оп. 1, спр. 2 (Совершенно секретные приказы УНКГБ по Тернопольской обл. 1946 г.), т. 1, 144 арк.
5. Галузевий державний архів СБУ в Тернопільській обл. Ф. 1, оп. 1, спр. 3 (Совершенно секретные приказы УМГБ по Тернопольской обл. 1947 г.), т. 5, 246 арк.
6. Галузевий державний архів СБУ в Тернопільській обл. Ф. 1, оп. 1, спр. 4 (Совершенно секретные приказы УМГБ по Тернопольской обл. 1947 г.), т. 4, 116 арк.
7. Шаповал Ю. Подполье в Западной Украине / Ю. Шаповал // Отечественные записки. – 2007. – № 1 (34). – С. 14–32.

References

1. Bilas, I. (1994). *Repressive and Punitive System in Ukraine, 1917-1953*. Kyiv: Lybid. [In Ukrainian]
2. Zhyrnov, Ye. (2008). Work in Cheka often Depraves. *Law and Business*, 51, 88-92. [In Ukrainian]
3. Sectoral State Archives of the Security Service of Ukraine in Ternopil Region. Fund 1, list 1, file 1 (Top Secret Orders of the Bureau of the People's Commissariat for State Security, 1945), vol. 1, 83 sheets. [In Russian]
4. Sectoral State Archives of the Security Service of Ukraine in Ternopil Region. Fund 1, list 1, file 2 (Top Secret Orders of the Bureau of the People's Commissariat for State Security, 1946), vol. 1, 144 sheets. [In Russian]
5. Sectoral State Archives of the Security Service of Ukraine in Ternopil Region. Fund 1, list 1, file 3 (Top Secret Orders of the Bureau of Ministry for State Security, 1947), vol. 5, 246 sheets. [In Russian]
6. Sectoral State Archives of the Security Service of Ukraine in Ternopil Region. Fund 1, list 1, file 4 (Top Secret Orders of the Bureau of the People's Commissariat for State Security, 1947), vol. 4, 116 sheets. [In Russian]
7. Shapoval, Yu. (2007). Underground in the West Ukraine. *Native Notes*, 1(34), 14-32. [In Russian]

Надійшла до редколегії 26.05.20

R. Pyrozhshyn, PhD Student
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil, Ukraine

MERITS AND REMUNERATION OF EMPLOYEES OF REGIONAL AND CITY DIVISIONS OF NKGB-MSS IN THE TERNOPIL REGION, 1945–1948

The author of the article investigates the merits and remuneration of employees of the regional and city departments of the NKGB – MSS in the Ternopil region in the 1945–1948 on the basis of a considerable circle of historical sources and monographs. The author identifies the main type of remuneration for NKGB-MSS employees – gratitude announcement. The author of the article indicates the main type of remuneration for NKGB-MSS employees – the announcement of gratitude, and the main merit was the successful participation in the chekist-military operation. It was considered successful if it resulted in the killing or detention of a person or a group of people involved in a particular case. Often during such operations, various trophies were taken, such as assault rifles, guns, pistols, machine guns, grenades and ammunition. However, internal documentation of the OUN or UPA was of the greatest operational value, since the documents served as the basis for the development of new operational cases. The author notes that NKGB-MSS security officers, their families, and agents received compensation. To substantiate this thesis, the author provides two examples. After the death of a security official, the family of the deceased received a lump sum compensation of 3,000 rubles. A security agent received 2,000 rubles for the reconstruction of the house and manor buildings because during the chekist-military operation, the rebels hid in her house and set it on fire, and not only the house but also the manor buildings. The author allocates arms and money as a reward to separate unit. The author emphasizes the receipt of the prize weapon for two reasons: firstly, as a rare event, and secondly, as irresponsible act of the state security officers, since the TT combat weapon was presented to a minor schoolboy who had joined the military unit. The author of the article emphasizes that most of the cash prize was received only by fighters of fighter battalions, recruited agents and cadets of militant squadron. They earned cash prizes for successfully conducted chekist-military operations. The author of the article also notes the amount of cash prizes was from 250 to 500 rubles. The amount of remuneration often varied depending on the rank and significance of each individual operation.

Keywords: NKGB, MSS, merit, remuneration, compensation, chekist-military operation.

УДК 94(477)"1921/1939"М.Капустянський
DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2640.2020.145.13>

А. Сидоренко, асп.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ВІЙСЬКОВО-ТЕОРЕТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ГЕНЕРАЛА М. КАПУСТЯНСЬКОГО (1920–1930-ТІ РР.)

Розглянуто військово-теоретичний доробок генерал-хорунжого Миколи Капустянського. Комплексно розкрито його концепцію Національно-визвольних змагань 1917–1921 рр., оцінки політичних режимів і ключових постатей доби Української революції. З'ясовано аналіз М. Капустянським бойових дій в 1919 р., порівнюються політичні риси керівництва УНР та ЗУНР, тактичні особливості Дієвої армії УНР та УГА. Досліджено його рефлексії доби козацьких війн, оцінки діяльності Б. Хмельницького. Визначено основні риси воєнної доктрини М. Капустянського.

Ключові слова: Микола Капустянський, військово-теоретична діяльність, Українська революція, козацтво, воєнна доктрина.

Українській військовій еміграції міжвоєнного періоду ХХ ст. була притаманною не лише робота з підготовки до подальшого продовження боротьби за відновлення державності, але й широка теоретична діяльність. Остання виражалася в написанні низки студій, присвячених як рефлексіям щодо Національно-визвольних змагань 1917–1921 рр., так і військовій справі загалом та її ролі в українській і світовій історіях, виданні фахової літератури, періодичних вісників, участі в роботі воєнно-наукових товариств. У зазначеному випадку варто виділити постать генерал-хорунжого Миколи Капустянського. Його військово-теоретична діяльність 1920–1930-х рр. представлена низкою праць, що охоплюють широкий спектр питань. Вони стосуються періоду Національно-визвольних змагань 1917–1921 рр., козацько-польських збройних протистоянь, аналізу військово-політичної ситуації поточного моменту та перспектив розбудови української воєнної доктрини. Варто зауважити, що у своїх працях М. Капустянський не обмежувався суто професійним аспектом. Вони визначалися глибоким історичним аналізом, володінням фактичним матеріалом, оцінками суспільно-політичних діячів. Окрім того, генерал-хорунжий був долучений до публікації низки періодичних і неперіодичних мілітарних видань української еміграції, співпрацював із відповідними організаціями.

Джерельною базою питання є праці М. Капустянського "Військове знання", "Модерна війна й наші завдання", "Похід Українських Армій на Київ – Одесу в 1919 р." та "Українська Збройна Сила й Українська національна революція", надруковані в 1920–1930-ті рр. Вони містять аналіз подій Національно-визвольних змагань 1917–1921 рр., козацьких війн та військово-політичних

особливостей міжвоєнного періоду ХХ ст. Історіографія проблеми представлена дослідженнями М. Ковальчука, І. Шандрівського, Я. Тинченка. Наприклад, у праці М. Ковальчука "Генерал Микола Капустянський: (1881–1969)" розглядаються ключові аспекти діяльності генерал-хорунжого в 1920–1930-ті рр., дослідження І. Шандрівського "Військово-політична та наукова діяльність Миколи Капустянського" фокусує увагу на його науковому доробку, а монографія Я. Тинченка "Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921)" подає постать М. Капустянського в контексті вищого офіцерського складу Дієвої Армії УНР.

Відповідно, при підготовці статті передбачені такі завдання:

1. Комплексно з'ясувати основні концептуальні засади бачення М. Капустянським подій Національно-визвольних змагань 1917–1921 рр.

2. Розкрити аналіз генерал-хорунжим козацько-польських збройних протистоянь, зокрема періоду Хмельниччини.

3. Визначити основні аспекти воєнної доктрини М. Капустянського.

Центральне місце у військово-теоретичній діяльності Миколи Капустянського займає його без перебільшення фундаментальна монографія "Похід Українських Армій на Київ – Одесу в 1919 році". Її направленість значно ширша задекларованої теми, оскільки генерал-хорунжий аналізує у книзі як весь процес Національно-визвольних змагань 1917–1921 рр., так і дає оцінки режимам та провідним політичним постатям того часу. Перше видання праці вийшло у Львові в 1921 р., перевидання (з доповненнями) – в 1936–1937 рр. [6, с. 57, 71].